

УДК 347.78.01

Кривенко Максим Олегович,

аспірант кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Постановка проблеми. Умовно об'єкти інтелектуальної власності, що визначені такими у Цивільному кодексі України можливо розділити по групам. В даному випадку згідно з метою дослідження об'єкти поділені на три групи: об'єкти промислової власності, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, об'єкти авторського права і суміжних прав.

Стан дослідження теми. На сучасному етапі розвитку та становленні вітчизняного законодавства, дане питання викликає інтерес як серед науковців так і практиків. Слід зазначити, що питання стосовно характеристики об'єктів авторського та суміжних прав досліджувалося вченими та виступає предметом дослідження вітчизняних та іноземних вчених на сучасному етапі: О.І. Харитонової, Г. Андрощука, Е. Богатих, М. Богуславського, С. Сударикової, Н.Т. Александрова, М.В. Гордона, Б.С. Антимонова, і Е.А. Флейшиця.

Але як правило, перелік об'єктів авторського та суміжного права аналізується лише у відповідності до норм які закріплені в законодавстві, в зв'язку з чим не приділяється увага можливості внесення змін та уточнень до переліку об'єктів авторського та суміжного права.

Мета статті. Теоретико-правовий аналіз основного комплексу питань, що стосуються характеристики сутності дослідження поняття об'єктів авторських та суміжних прав.

Відповідно до поставленої мети були вирішені такі завдання:

- визначення місця об'єктів авторських та суміжних прав в системі об'єктів інтелектуальної власності;
- характеристика об'єктів авторських та суміжних прав.

За допомогою порівняльно-правового, діалектичного, логічного та інших методів провести аналіз норм чинного законодавства України щодо об'єктів авторських та суміжних прав.

Виклад основного матеріалу. Об'єкти права інтелектуальної власності поділяються на дві

групи – власне об'єкти авторського права: твори літератури і мистецтва, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних) і об'єкти, суміжні з авторськими правами, до яких відносяться виконання творів, фонограми і відеограми, програми (передачі) організацій мовлення.

Авторське право в об'єктивному розумінні являє собою сукупність правових норм, що регулюють коло суспільних відносин зі створення та використання творів науки, літератури і мистецтва.

Стосовно визначення поняття об'єкту авторських та суміжних прав та їх ознак були сформовані різні точки зору.

Об'єктами цивільних авторських правовідносин, як рівно і авторського права, в нашій літературі прийнято називати твори науки, літератури і мистецтва, виражені в об'єктивній формі.

В свою чергу В.І. Корецький аналізуючи авторські правовідносини в СРСР наводив різноманітні точки зору, аналіз яких надає можливості сформулювати власне бачення даного питання.

М.В. Гордон писав, що «об'єктом авторського права слід вважати не просто роботу автора і не ідеї, виражені автором, а твір, як комплекс ідей і образів, що отримав свій об'єктивний вираз в готівій праці».

Н.Т. Александров визначав, що тільки майнові об'єкти правовідносин, до яких відносяться речі і об'єктивовані результати духовної творчості є об'єктами авторських та суміжних прав.

Б.С. Антимонов і Е.А. Флейшиць в свою чергу зазначали, що «об'єкт авторського права – це твір науки, літератури чи мистецтва, результат творчої праці в одній із зазначених областей культурної діяльності» [1, с. 157].

Отже, об'єктом авторського права може бути не будь-який твір, а лише той, що має певні, встановлені законом, ознаки:

- а) творчий характер;
- б) вираження у будь-якій об'єктивній формі.

В свою чергу М.В. Гордон виділяв три ознаки – об'єктивно виражену форму твору, творчу діяльність його автора і суспільну корисність твору.

І.Я. Хейфец і В.А. Кабатов вважали відмінною ознакою твору також новизну, проти чого заперечував М.В. Гордон, вказуючи, що ознака творчості включає в себе і елемент новизни.

В.І. Серебровський і Б.Н. Городецький висували ще ознаку здатності до відтворення, причому В.І. Серебровський вважав, що суспільна корисність повинна розглядатися як мета твору, а не як його ознака [1, с. 159].

Відповідно до ЦК України (ст. 433) [3], Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 8) [4] об'єктами авторського права є:

- а) літературні та художні твори, зокрема:
  - романи, поеми, статті та інші письмові твори;
  - лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
  - драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші сценічні твори;
  - твори живопису, архітектури, скульптури та графіки;
  - фотографічні твори;
  - твори ужиткового мистецтва;
  - ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки;
  - переклади, адаптації, аранжування та інші переробки «літературних або художніх творів (похідні твори);
  - збірники творів, інші складені твори, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної власності;
- б) комп'ютерні програми;
- в) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності;
- г) інші твори.

О.І. Харитонова вважає що, поруч з традиційними об'єктами права інтелектуальної власності, зокрема об'єктами авторського права, які не є традиційними і які саме і яка саме під такою назвою залучені до кола об'єктів права інтелектуальної власності.

Крім цього, з'являються більш складні об'єкти, котрі, як правило, не можуть бути створені однією особою. Крім цього, вони є продуктом різномірної діяльності. До них належать, зокрема, такі складні об'єкти, як кінофільми, бренди тощо. Так, наприклад, складний правовий режим бренда пояснюється поєднанням у ньому різномірних об'єктів права інтелектуальної власності (результатів літературно-художньої та науково-технічної діяль-

ності), що представлені у візуальній, звуковій, ароматній, тактильній та смаковій формі [4, с. 333].

Згідно зі статтею 2 Бернської конвенції [4] про охорону літературних і художніх творів термін «Літературні і художні твори» охоплює всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені, якщо: книги, брошури та інші письмові твори, лекції, звертання.

Проте за законодавством країн Союзу зберігається право приписати, що літературні і художні твори або будь-які певні їх види не підлягають охороні, якщо вони не закріплені в тій або іншій матеріальній формі.

Згідно зі статтею 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (до якої приєдналася Україна) та статтею 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії, охороняються, як об'єкти авторського права.

Авторським правом охороняються фотографії, які є результатом творчої діяльності людини – як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Передбачена правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у фотографії.

Твори образотворчого мистецтва – це художні твори, створені як ручним, так і промисловим способами.

Цей вид мистецтва можна поділити на два види:

- 1) різного роду прикраси, предмети побуту.
- 2) одяг, посуд, меблі.

Живопис – вид образотворчого мистецтва, твори якого створені за допомогою фарб, які наносяться на яку-небудь поверхню. Це важливий спосіб художнього відображення дійсності.

Скульптура – вид образотворчого мистецтва, твори якого мають тривимірну форму і робляться з твердих або пластичних матеріалів.

Графіка – вид образотворчого мистецтва, твори якого є поєднанням малюнка і Друкування зображення (гравюра, літографія).

Архітектура – мистецтво проектування і будівництва будинків різного призначення. Об'єктом правової охорони є як проектна документація, так і її реалізація. Твори архітектури – це ескізи, про-

екти, малюнки, моделі, макети, плани озеленення, а також самі споруди.

Об'єктом авторського права виступає фільм, як єдине ціле. Проте самостійними об'єктами авторського права в аудіовізуальному творі можуть бути сценарій, музика, пояснювальний текст, робота головного оператора, художника-постановника, які увійшли складовою частиною до твору.

Самостійним видом об'єктів авторського права, але в письмовій формі, є різного роду карти – географічні, геологічні, політичні, фізичні, кліматичні та інші, які складають групу об'єктів авторського права. Також до цієї групи можна віднести і технічні креслення тощо. Об'єктами авторського права можуть бути хореографічні твори і пантоміми. Збірники творів народних пісень, законів, судових рішень тощо породжують авторське право лише тоді, коли це має творчий характер добору і розміщення, але не поширюється на зміст зібраних творів.

Самостійним об'єктом авторського права є переклад твору іншою мовою, оскільки робота перекладача вважається творчою.

До об'єктів авторського права належать різні види музичних творів з текстом або без нього (інструментальні – симфонії, сонати, квартети і вокальні – пісні, романси тощо), а також музично-драматичні – опери, оперети, балет. Музичні твори, якщо вони не записані, об'єктом авторського права стають з моменту першого публічного виконання.

Об'єктами авторського права є так звані похідні твори. Похідний твір – це твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотації, адаптації, аранжування, обробка фольклору та інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову. Похідні твори охороняються, якщо вони мають нову форму порівняно з оригіналом. Крім того, авторське право на такий твір автора отримує тільки при умові дотримання прав автора, твір якого перекладається, переробляється, аранжується. Як правило, закон вимагає згоди автора оригінального твору. Усі зазначені твори користуються охороною в кожній із країн-членів котрі підписали Бернську конвенцію.

Об'єктом охорони авторського права є не тільки твір у цілому, а й будь-яка його частина, яка може використовуватися самостійно, у тому числі й оригінальна назва твору.

Також закон надає охорону таким творам, як комп'ютерні програми та бази даних, які можуть містити елементи наукового та інформаційного характеру.

Необхідно звернути увагу, що в Україні комп'ютерна програма є об'єктом авторського

права і її не можна «запатентувати», тобто отримати патент на винахід або корисну модель.

Стаття 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року зазначає, що до об'єктів авторського права відносять твори у галузі науки, літератури і мистецтва, в т.ч. бази даних.

База даних – сукупність даних, організованих згідно з концептуальним структурним описом характеристик цих даних, та зв'язків між відповідними об'єктами даних для підтримки однієї або кількох предметних областей.

Компіляція даних – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

Поняття «компіляція» у багатьох словниках тлумачиться, як несамостійна, зведена літературна (наукова) робота, заснована на використанні чужих творів.

Так, С.І. Ожегов наводить таке значення цього поняття: «Компіляція – соединение результатов чужих исследований, мыслей, без самостоятельной обработки источников, а также сама работа, составленная таким методом». Аналогічне тлумачення наводять автори словника «Толковий словар руського язика», підкреслюючи, що компіляції переважно використовуються у наукових працях. Згідно зі словником іншомовних слів «компіляція» (лат. *Compilato*, букв. – крадіжка, грабіж, від *comprilo* – грабую) – це неоригінальна, несамостійна літературна чи наукова праця, побудована на використанні чужих творів...» [5].

Твір – це результат творчої праці, комплекс ідей, образів, поглядів тощо. При цьому твір визнається об'єктом правової охорони незалежно від його призначення, художнього рівня, а також змісту і способу його вираження.

Творчою діяльністю прийнято вважати індивідуальну чи колективну творчість професійних працівників, результатом якої є твір чи його інтерпретація, що мають культурно-мистецьку цінність [6]. З таким визначенням важко погодитися, адже об'єкт авторського права може створити і не професійний працівник. Але важливо зазначити те, що об'єктом авторського права може бути твір або його інтерпретація.

Варто підкреслити, що об'єктом права інтелектуальної власності є не кожен результат творчої діяльності, а лише той, який відповідає вимогам за-

